

## Současné prostředí subkultur – punk

### Punk subculture today

Kateřina Lojdová

**Abstrakt:** Příspěvek se výzkumně zabývá jedním z významných socializačních prostředí – prostředím punkové subkultury, které je nejprve ukotveno na poli sociální pedagogiky. Pro účely tohoto textu byla zvolena dílčí výzkumná otázka: „*K jakým hodnotám se hlásí členové punkové subkultury?*“. Vzorek tvoří 7 informantů, kteří se sami k punku hlásí nebo se k němu hlásili v minulosti. Nástrojem sběru dat se stal polostrukturovaný rozhovor. Rozhovory byly přepsány a kódovány technikou otevřeného kódování. Hodnoty identifikované u členů punkové subkultury jsou prezentovány ve čtyřech kategoriích. První tvoří kreativní hodnoty, druhou sociální a environmentální hodnoty, třetí materiální hodnoty a čtvrtou kategorií je samostatně stojící hodnota zábavy. Výzkum je součástí disertační práce, v jejímž rámci bude rozšířen jak výzkumný vzorek, tak i popis zkoumané subkultury.

**Klíčová slova:** punk, kvalitativní výzkum, socializace, subkultury mládeže

**Abstract:** This paper defines the punk subculture as a milieu for socialization of the youth. The findings are integrated into the theory of Social Education. The research is based on qualitative semi-structured interviews with seven young members of the punk subculture. The goal for this part of research was describe values in punk subculture. The results are divided into four groups: creative values, social and enviromental values, material values and the value of fun. The research is part of dissertation thesis in progress.

**Keywords:** punk, qualitative research, socialization, youth subcultures

### 1 Punková subkultura na poli sociální pedagogiky

Subkultury lze považovat za významné téma sociální pedagogiky. Předmětem sociální pedagogiky jako vědní disciplíny je teoretická analýza a empirický výzkum faktorů ovlivňujících začlenění do sociálních prostředí, ale i těchto sociálních prostředí samotných.

Subkultury často vznikají na pozadí prostředí vrstevnických skupin, které je v sociální pedagogice řazeno mezi přirozená prostředí výchovy (Přadka, Knotová, Faltýsková, 2004). Zatímco pro vrstevnické skupiny je stěžejním pojítkem podobný věk aktérů, v subkulturách to jsou upřednostňované hodnoty a způsoby chování. Přesto je podobný věk jednou z hlavních charakteristik členů subkultur. Subkultury můžeme dle Pedagogického slovníku vymezit jak rozmanité kulturní celky, které jsou v určité míře odlišné od majoritní společnosti, přesto jsou však její součástí (Průcha, Walterová, Mareš, 2001). Uvedená definice naznačuje obtížnou ohraničitelnost konceptu. Holmesova definice v Sociologickém slovníku také považuje subkulturu za část širší kultury, odlišnost však shledává v normách, hodnotách a v životním stylu (Geist, 1992).

Punková subkultura se objevuje v letech 1976 a 1977 ve Velké Británii. Do bývalého Československa se punk začal šířit asi dva roky po svém vzniku, tedy v roce 1978. Dozvídali se o něm hudební publicisté skrze zahraniční hudební magazíny (např. Melody Maker). Samozřejmě, že hudba není jediným znakem punku. Z vnějších znaků můžeme zmínit vzhled a symboly subkultury. Kosíková (Kosíková In Kubátová, 2010) provedla výzkum několika stylů odívání vyhraněných skupin mládeže. U punkerů uvádí, že například na rozdíl od skinheadů není oblečení uniformní. Hlavním rysem je usilování o autenticitu a přirozenost. Každý z punkerů si zachovává vlastní identitu. Jejich cílem je co nejvíce šokovat. Nosí kožené bundy, bombery, křiváky, na nich mají kovovou výzdobu a nášivky, popřípadě nápisy vytvořené fixy. Oblíbenými symboly jsou anarchistický symbol A v kruhu, hesla NO FUTURE a PUNK IS NOT DEAD. Barevná trička, někdy roztrhaná spojená spínacími špendlíky. Upnuté rifle se nosí zkrácené na výšku boty. Boty jsou těžké, kanady, martensky atd. Typickým znakem je i číro, které se vytváří z pomoci tužidel z delších vlasů ve středu temene hlavy. Míra radikality vzhledu se liší jednotlivých informantů, mnozí spojují tento výstřední vzhled zejména se začátky v subkultuře. Někteří od radikálního vzhledu zcela upustili. Rází v oblasti vzhledu minimalistické pravidlo „alespoň jeden prvek subkultury“, tedy neoblékají se celkově výstředně, ale používají alespoň placku či okovaný pásek, který je se subkulturou spojuje. V rozporu s výzkumem Kosíkové je tvrzení, že oblečení má být co nejvíce špinavé. Informanti se vymezují vůči tzv. špinavým punkáčům. Je zřejmé, že subkultura je diverzifikovaná kritérii jako jsou charakteristiky související s věkem, radikalita vzhledu či názoru, socializovanost do většinové společnosti.

## 2 Metodologie výzkumu

Výzkum je součástí disertační práce o punkové subkultuře, která je postavena na kvalitativní metodologii. Vzhledem k tomu, že se jedná o práci, která je v procesu přípravy, není sběr dat ještě ukončen. Tento text je mezivýstupem otevírajícím první témata, která se v analýze dat objevují. Nelze hovořit o plné teoretické saturaci, avšak mnohé kategorie se k teoretické saturaci přibližují. Pro účely tohoto textu byla zvolena výzkumná otázka: „K jakým hodnotám se hlásí členové punkové subkultury?“.

Vzorek tvoří 7 informantů, kteří se sami k punku hlásí nebo se k němu hlásili v minulosti: Adam (32 let), Jarka (25 let), Jaromír (26 let), Jura (20 let), Marek (24 let), Petr (3let) a Vítek (20 let). Vzorek byl konstruován skrze techniku sněhové koule. Auerbach a Silverstien (2003) považují techniku sněhové koule za základní ve studiu kulturní diverzity a přímo i ve studiu subkultur. Píší, že výzkumník musí začít kontaktováním členů subkultury, získáním jejich důvěry a navazováním dalších kontaktů na tyto osoby.

Nástrojem sběru dat se stal polostrukturovaný rozhovor, který trval 1,5 až 2 hodiny. Rozhovory byly přepsány a kódovány technikou otevřeného kódování. Kódy byly následně kategorizovány a této kategorizaci odpovídá linie interpretace výsledků výzkumů.

## 3 Interpretace vybraných výsledků

Hodnoty zjištěné u členů punkové subkultury jsou zde prezentovány ve čtyřech skupinách. První tvoří kreativní hodnoty, které jsou spojeny jak s tvůrčími počiny hmotného i nehmotného kultury, tak i s kritikou společnosti a sebe sama. Ta je zde pojata jako součást kreativní mentální aktivity. Druhou skupinu tvoří sociální a environmentální hodnoty. Ty často vycházejí z kritiky společnosti. Třetí skupinu tvoří materiální hodnoty, které vypovídají o roli

práce a peněz pro příslušníky subkultury, ale také o tom, zda je možné aktivity v subkultuře zpeněžit. Čtvrtou skupinu tvoří hodnota zábavy.

### 3.1 Kreativní hodnoty

Kreativní hodnoty zde zahrnují široké spektrum aktivit od umělecké tvorby přes reflexi společnosti až po vlastní společenskou angažovanost. Jedná se tedy o kreativitu materiální i intelektuální, uměleckou, společenskou či politickou. Kreativní hodnotou tak může být booklet CD, dobře odehraný koncert, vlastnoručně vyrobená skříňka, ale i aktuální společenské povědomí a snaha reagovat na ně v individuální životní dráze.

Zejména u aktivních muzikantů v kapele se vyskytuje potřeba tvořit. Marek hovoří o hodnotě tvořivosti skrze psaní textů pro svoji kapelu: „*Snaha vytvořit si něco vlastního, to je pro mě to je pro mě takový ten kreativní náboj.*“ (Marek)

Vůbec undergroundová produkce je typická principem „udělej si všechno sám“ a tak se například tvorba CD stává komplexním úkolem: „*My nejsme propagováni vlastně skoro žádnými nahrávacími společnostmi nebo něčím takovým, takže co se týče...booklety a cokoli co patří jako na CD, tak si ty lidi musí udělat sami. Včetně grafické úpravy a všeho.*“ (Adam)

Ať už se jedná o hmotnou nebo nehmotnou kulturu, zde rozšířenou i o kritické myšlení, tvořivost je vysoce ceněna: „*Člověk by měl vynikat tím, co udělal jinak a vyšlo to, co objevil*“ (Jura). Punk se pak vymezuje oproti mainstreamu také tím že v něm jde o „*nepřebírání nějakých hodnot a myšlenek někde z venku, ale snaha vytvořit si něco vlastního.*“ (Marek)

### 3.2 Sociální a enviromentální hodnoty

Další hodnoty se vztahují ke společnosti, od makrosociální po mikrosociální úroveň. Významné místo také zauímají hodnoty ve vztahu k živé a neživé přírodě. Ty jsou zde označeny jako enviromentální hodnoty.

„*Punk, to byla čistě myšlenka svobody*“ (Vašek). Co si ale lze pod takto obecným tvrzením vybavit? Svoboda jako stěžejní koncept punkové subkultury prolíná výše zmíněným uměleckým projevem, který je nezávislý na velkých nahrávacích společnostech i aktuálních společenských trendech. Svoboda je ale také sociální hodnotou. Informanti shledávají život v dnešní společnosti jako nesvobodný, což připisují životu ve stereotypch, konzumu, ale i vládě. „*Všechny ty kroky, který dělá vláda, to má nějaký smysl v rámci manipulace s lidma. Myslím si, že je to o tom aby ty lidi měli jakoby pod palcem, nějak organizovaný.*“ (Jarka)

Jarka hodnotu smysluplnosti a pomoci spojuje se svým působením v sociální práci, které je popsáno v materiálních hodnotách. Smyslupnost a pomoc se nevztahuje nejen k lidem, ale i k živé a neživé přírodě. Punkovou subkulturou výrazně prolínají enviromentální hodnoty.

„*Já jsem třeba neaktivní člen Svobody zvířat. To znamená, že platím příspěvky, ale že bych se nějak angažoval to ne.*“ (Marek)

„*Já třeba chodím jednou ročně na demonstraci, aby auta neprojížděly Brnem, aby bylo víc parků, dětských hřišť a podobně.*“ (Adam)

Celkově je zmiňována potřeba šetrnosti k přírodě, vykořisťování přírody člověkem a nehumánnost zacházení se zvířaty zejména na jatkách. Konkrétně se tato hodnota projevuje v životě informantů zejména vegetariánstvím: „*Od těch patnácti jsem přestala jíst maso a začal*

se zajímat o různé věci, jako jsou ty práva zvířat“ (Jarka). Marek a Jarda jsou dokonce vegany:

*„V těch osmnácti jsem býval vegetariánem čistě z etických důvodů. A pak jsem přešel k tomu veganství. Veganství je teprve jakoby když chceš ne ty zvířata zabít ale jakoby i neterorizovat a nežít z jejich utrpení.“* (Jaromír)

Punková subkultura je pro některé také spojena s péčí o psy. Z informantů o tomto často hovořila Jarka: *„Vždycky máme víc těch psů. Bereme si většinou týraný nebo z útulku.“* (Jarka)

Sociální a environmentální hodnoty se nacházejí jak v rovině ideologické, tak i v rovině žité. Hodnoty svobody, tolerance a pomoci jsou vztahovány nejen k lidem, ale i ke zvířatům. V žité realitě se projevují u některých vegetariánstvím nebo veganstvím, nekupováním výrobků netestovaných na zvířatech, péčí o psy z útulku či přihlášením se k veřejným akcím ekologického charakteru.

### 3.3 Materiální hodnoty

Ať už tvorba nebo jiné aktivity v subkultuře jsou svázány s hodnotou neziskovosti. Jaromír pořádal dlouhá léta koncerty punkových kapel, o kterých se vyjadřuje takto:

*„Děláme to jenom tak...tam není apriorně, že by člověk chtěl vydělat 5 litrů, my jsme to teda spíš dělali tak jako pro sebe než pro peníze“. Takže jsme bývali vod pěti tisíc v mínusu. Nejvíc jsme vydělali asi každé osm kil.“* (Jaromír)

Neziskovost zdůrazňují i další informanti zejména v solidaritě kapel, které se bez většího finančního zázemí vydávají na turné na základě pozvání jiné kapely, v pořádání festivalů bez reklamy, kde kapely hrají zdarma, ale i v hudebních nahrávkách, které jsou volně dostupné na internetu. Toto je právě vymezením se vůči mainstreamové kultuře a dle slov informantů ukázkou toho, že kulturu lze tvořit i bez velkého finančního zázemí a intervence velkých organizací.

### 3.4 Hodnota zábavy

Z výše uvedeného se může jevit punk jako složitý hodnotový systém. V této kapitole nabízíme ještě jeden pohled na punk – mnohem jednodušší, avšak neméně důležitý, Punk lze také chápat jako zábavu, jako volnočasovou aktivitu.

Ti, kteří punk nevyznávají jako životní styl, ale vstupují do něj třeba jen pro pobavení o víkendech, nejsou považováni za plnohodnotné členy subkultury:

*„Spousta mladejch tam chodí protože se můžou jít vožrat, vypadat trošku jinak, myslí si že je to frajeřina, moc v tom nehledaj. Nějakej ten víkend's punk mě nezajímá, neoslovuje, nemám si s nima co říct.“* (Adam)

Nicméně i pro informanty, kteří sami sebe považují za punkáče, nikoliv jen „návštěvníky“ v subkultuře, je punk v mnohém především zábavou, prostředkem relaxace, způsobem trávení volného času a navazování kontaktů. Zejména kapely neaspírají na profesionální hudební dráhu. Dělají to často proto, že je to „baví“. Také texty nemusí být vždy společensky angažované:

*„Jsou to texty o zábavě, o různých věcech co máme rádi (song Pivo, řízky, rock'n'roll) nebo třeba song o pornoherečce, nebo třeba o tom jak se Stříhorukej Edward vrátil mrtvej a*

všechny zmasakroval.“ (Jura)

Na první pohled se může tato hodnota jevit jako kontrastní vůči výše popsaným hodnotám. V jiné perspektivě je však hodnotou doplňující mnohoúčelnost subkultury.

## 4 Závěr

Cílem tohoto textu bylo provést analýzu prostředí punkové subkultury za účelem identifikace hodnot, které se v něm nacházejí. Do zorného úhlu sociální pedagogiky bylo téma punkové subkultury nasměrováno jako volnočasové prostředí, kde dominantní cílovou skupinou je mládež. Realizovaný výzkum se pokusil kategorizovat hodnoty, ke kterým se členové punkové subkultury vztahují. Členové punkové subkultury se hlásí ke kreativním hodnotám, mezi které je řazena tvořivost a nekonformní myšlení. Dále k sociálním hodnotám, kde hodnotu svobody chápou jako individuální, kterou mohou realizovat ve svojí životní dráze, nikoliv sociální projekt, kterým by mohli měnit kritizovanou společnost. Neméně významné jsou enviromentální hodnoty, zaměřené na živou i neživou přírodu a některými vztažené do životního stylu skrze vegetariánství nebo veganství. Třetí skupinou jsou materiální hodnoty, v jejichž rámci informanti neodmítají práci ani peníze, i když tyto hodnoty nepovažují za stěžejní. Zdůrazňován je princip neziskovosti. Čtvrtou skupinou je hodnota zábavy.

## Literatura

- Auerbach, C. F., & Silverstein, L. B. (2003). *Qualitative data: An introduction to coding and analysis*. New York: New York University Press.
- Geist, B. (1992). *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing.
- Kubátová, H. (2010). *Sociologie životního způsobu*. Praha: Grada.
- Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2009). *Pedagogický slovník*. Praha: Portál.
- Přadka, M., Knotová, D., & Faltýsková, J. (2004). *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Brno: MU.

## Kontakt

Mgr. Kateřina Lojdová  
Masarykova univerzita  
Filozofická fakulta, Ústav pedagogických věd  
A. Nováka 1, 602 00 Brno  
e-mail: lojdova@phil.muni.cz

## Bibliografické údaje

Lojdová, K. (2011). Současné prostředí subkultur – punk. In T. Janík, P. Knecht, & S. Šebestová (Eds.), *Smišený design v pedagogickém výzkumu: Sborník příspěvků z 19. výroční konference České asociace pedagogického výzkumu* (s. 479–483). Brno: Masarykova univerzita.

Dostupné z: <http://www.ped.muni.cz/capv2011/sbornikprispevku/lojdova.pdf>

doi: 10.5817/PdF.P210-CAPV-2012-33